

Prof. dr hab. Jerzy Jaskiernia

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Wydział Prawa i Nauk Społecznych

Instytut Nauk Prawnych

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Pawła Dulskiego „Rozróżnienie sfery publicznej i sfery prywatnej” (dla Rady Naukowej Akademii Ekonomiczno-Humanistycznej w Warszawie)

Niniejsza recenzja sporządzona została w związku z powierzeniem mi przez Radę Naukową Akademii Ekonomiczno-Humanistycznej w Warszawie funkcji recenzenta w przewodzie doktorskim Pana mgr. Pawła Dulskiego, który napisał rozprawę doktorską pt. „Rozróżnienie sfery publicznej i prywatnej” pod kierunkiem Pana prof. dr. hab. Dariusza Makiły.

Rozprawa liczy 261 stron. Składa się z wprowadzenia, pięciu rozdziałów, wniosków końcowych i bibliografii.

Tytuł rozprawy jest zgodny z jej zawartością.

Podjęty w rozprawie temat mieści się w obszarze nauk społecznych, w dyscyplinie nauki prawne.

Wybór tematu rozprawy doktorskiej jest prawidłowy. Rozgraniczenie między sferą prywatną a publiczną obejmuje zarówno podział prawa na prywatne i publiczne, ale też rozdzielenie interesów prywatnych i publicznych na odrębne kategorie prawne. Interesy prywatne i publiczne mogą pozostawać w sprzeczności lub wzajemnie się uzupełniać. W piśmiennictwie wskazywano na procesy „upubliczniania” i „cywilizowania” prawa, związanego z przenikaniem prawa publicznego do sfery prywatnej. W procesie tym – jak zauważył P. Dulski – prawo publiczne aktywnie zapożycza wiele jednostek prawa prywatnego i wykorzystuje je w gospodarce. Państwo nigdy nie będzie jednak miało „pełnej swobody woli w stosunkach własnościowych, a uznaniowość jego urzędników powinna być kontrolowana w celu uniknięcia korupcji” (s. 6). Choć zagadnienia te były wielokrotnie przedmiotem analiz naukowych, to jednak za podjęciem tej tematyki przez Autora w ramach rozprawy doktorskiej przemawiało to, że pojawiło się w tym obszarze szereg nowych zjawisk, które niewątpliwie

zasługują na analizę. Ma bowiem miejsce powszechne wykorzystywanie nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych i włączenie większości obywateli do komunikacji on-line, co prowadzi nieuchronnie do „upublicznienia” życia prywatnego danej osoby, zwiększając jednocześnie możliwość ingerencji w to życie w imię „dobra publicznego”. Głównym zagrożeniem „upublicznienia” jest masowe łamanie praw człowieka. Nasiliły się zagrożenia związane z „prywatyzacją” dobra wspólnego. Dyskusja nad odróżnieniem między tym, co prywatne, a tym co publiczne, zaostrzyła się w 2020 r. w związku z wybuchem pandemii COVID-19. Chodziło o zakres dopuszczalności, celowości i stosowności różnych środków antyepidemiologicznych, które ograniczają niektóre prawa i wolności człowieka (s. 7).

Podjęte badania mają charakter interdyscyplinarny, ponieważ dotyczą różnych gałęzi prawa prywatnego i publicznego, takich jak m.in.: prawo własności, prawo autorskie, prawo spadkowe, prawo karne czy prawo administracyjne. Jest w nich wiele odniesień dla konstrukcji prawnych zawartych w prawie konstytucyjnym, w prawie międzynarodowym publicznym czy w prawie europejskim. Istotne znaczenie mają w nich też zawarte w rozprawie rozważania filozoficzne, etyczne i religioznawcze.

Autor skoncentrował się na prawie międzynarodowym regulującym kwestię rozgraniczenia sfery publicznej i sfery prywatnej, szczególnie eksponując znaczenie Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Przepisy prawa poszczególnych państw były analizowane w takim zakresie, w jakim służą za przykład realizacji norm prawa międzynarodowego lub odzwierciedlają tendencje w rozwoju prawa międzynarodowego, **Głównym celem** podjętych badań – jak podkreśla Autor – było „określenie relacji między sferą prywatną a sferą publiczną we współczesnym prawie, jej praktyczna realizacja na poziomie aktów prawnych oraz zidentyfikowanie tendencji w zakresie definiowania sfery prywatnej i sfery publicznej” (s. 8). Towarzyszą mu istotne cele częściowe, m.in.: europejskie tradycje rozwoju prawa chroniącego prywatną sferę życia człowieka; uzasadnienie nienaruszalności prywatnej sfery życia człowieka; granice ingerencji w sferę prywatną w zależności od interesu publicznego; ocena zgodności środków przymusu bezpośredniego z prawem międzynarodowym (s. 9).

Główne pytanie badawcze sformułowane zostało w sposób następujący: „Czy prawo rozróżniające jawność i prywatność ma charakter całościowy i systematyczny, czy składają się na nie poszczególne rozbieżne normy, które pozostawiają szeroki zakres interpretacji i dowolności w ich przyjmowaniu przez poszczególne państwa?” (s. 12). Jest ono wzbogacone o pytania częściowe, dotyczące m.in. zweryfikowania i dopracowania prawnego pojęcia

„interes prywatny i interes publiczny; zagrożenia dla „upublicznienia” prawa prywatnego i „ucywiliżowania” prawa publicznego; instrumentów prawnych określających zakres ingerencji w życie prywatne jednostki w ramach realizacji interesów publicznych czy odpowiedzialności za naruszenie prawa międzynarodowego w postaci ingerencji w sferę życia prywatnego człowieka (s. 12-13).

Zarówno cel badawczy, jak i główne pytanie badawcze zostały sformułowane prawidłowo. Tworzą one dobrą podstawę dla rozważań i analiz podjętych w dysertacji doktorskiej.

Hipoteza badawcza brzmi: „We współczesnym prawie międzynarodowym nie udało się ująć i uregulować współczesnych zmian w stosunkach prawnych obejmujących publiczną i prywatną sferę życia człowieka, a istniejące normy prawne nie są zgodne z rzeczywistą sytuacją ochrony prywatności w jej tradycyjnym rozumieniu” (s. 13). Towarzyszą jej hipotezy cząstkowe. Szczególne znaczenie wydają się mieć: hipoteza cząstkowa pierwsza mówiąca, że postęp technologiczny zmienia styl życia ludzi, zwiększa intensywność komunikacji, generuje nowe potrzeby i wynikające z nich stosunki prawne, co powoduje, że pojęcie „prywatność” musi być nieustannie rozpatrywane na nowo oraz hipoteza cząstkowa druga sugerująca, że instytucja własności prywatnej zmienia się, natomiast prawo międzynarodowe nie „nadaża” za tymi przemianami, co jest szczególnie widoczne w ochronie praw autorskich (s. 13).

Hipoteza badawcza i hipotezy cząstkowe zostały sformułowane prawidłowo. Dają podstawę do ich weryfikacji w ramach analizy podjętej w ramach rozprawy doktorskiej.

W rozdziale 1 (Aksjologiczne i światopoglądowe podstawy rozróżnienia sfery prywatnej i sfery publicznej) Autor wyeksponował religijne podstawy podziału na sferę prywatną i sferę publiczną (s. 30), a także sprawiedliwość jako normatywną podstawę równowagi między tym, co prywatne, a tym, co publiczne (s. 42). Wskazał też na wartościujące podstawy relacji między obywatelami a państwem (s. 50).

W rozdziale 2 (Prawa i interesy w sferze prywatnej i sferze publicznej) w obszarze analiz Pawła Dulskiego znalazły się: podmiotowe prawa obywatelskie (s. 75), podmiotowe prawa publiczne (s. 86) oraz pojęcie „interes publiczny” (s. 104). Stanowiło to podstawę rozważań na temat równowagi między interesem prywatnym a interesem publicznym (s. 125).

W rozdziale 3 (Kwestia sfery prywatnej i sfery publicznej w regulacjach prawnych i jurysdykcji) Autor poddał analizie podstawę międzygałęziowej regulacji interesów prywatnych i publicznych (s. 135). Zwrócił uwagę na komplementarność prywatności i publiczności (s.

149), a także podał analizie problem ochrony interesu prywatnego w interesie publicznym (s. 165).

Wreszcie w rozdziale 4 (Sfera prywatna i sfera publiczna w warunkach pandemii koronawirusa) Autor zaprezentował biopolitykę pandemii w ujęciu publicznoprawnym (s. 184). Poddał też analizie ograniczenia pandemiczne jako zagrożenie dla interesów prywatnych (s. 201). Stworzyło to podstawę do ukazania praktyki sądowej w zakresie ochrony praw człowieka w warunkach pandemii (s. 216).

Struktura rozprawy doktorskiej jest prawidłowa. Autor wyszedł od aksjologicznych i światopoglądowych podstaw rozróżnienia sfery prywatnej i sfery publicznej (rozdz. 1) oraz analizy prawa i interesów w sferze prywatnej i publicznej (rozdz. 2), by na ich tle przedstawić kwestię sfery prywatnej i sfery publicznej w regulacjach prawnych i jurysdykcji (rozdz. 3). Stworzyło to dobrą podstawę do podjęcia analizy sfery prywatnej i sfery publicznej w warunkach pandemii koronawirusa (rozdz. 4). Nasuwa się jednak pytanie: czy skoro końcowe rozważania Autora dotyczą sfery prywatnej i sfery publicznej w warunkach pandemii, to czy to nie powinno to być odzwierciedlone w tytule rozprawy doktorskiej? Tytuł rozprawy może bowiem sugerować, że chodzi o teoretyczne rozważania na temat sfery publicznej i sfery prywatnej, podczas gdy istotna część rozprawy i w znaczącym stopniu jej „wartość dodana” wiąże się z analizą tych kategorii w kontekście pandemii koronawirusa. Zastanawiam się też, czy w strukturze monografii, dla większej przejrzystości, nie powinny być oddzielnie wyeksponowane standardy międzynarodowe (zarówno powszechne, jak i regionalne), a także standardy krajowe dotyczące sfery prywatnej i sfery publicznej. Służyłoby to ich systematyzacji i dawało bardziej precyzyjną perspektywę dla analizy ich wzajemnych relacji.

W pracy wykorzystano zróżnicowane **metody badawcze**. Za pomocą **metody prawnoporównawczej** dokonano norm prawa krajowego poszczególnych państw, a także porównania prawa państw narodowych z prawem międzynarodowym. **Metoda porównawczo-historyczna** posłużyła do porównania klasycznych koncepcji praw człowieka z ich współczesnym rozumieniem i interpretacją w prawie. Za pomocą **metody analizy dokumentów** poddane zostały analizie dokumenty prawa międzynarodowego i wyodrębnione zostały poszczególne normy prawne. Wreszcie za pomocą **metody analizy treści** poddano analizie publikacje naukowe o naruszeniach praw człowieka.

Dobór metod badawczych jest trafny i adekwatny dla rozprawy doktorskiej z zakresu nauk społecznych, w dyscyplinie nauki prawne. Może jedynie zaskakiwać brak wskazania

na metodę analizy prawnodogmatycznej, tak charakterystyczną dla analiz z dziedziny nauk prawnych. Wydaje się jednak, że Autor *de facto* zastosował tę metodę, nazywając ją „metodą analizy dokumentów”.

Rozprawa doktorska oparta jest na starannej analizie źródeł, a zwłaszcza międzynarodowych instrumentów prawnych służących ochronie sfery życia prywatnego (konwencje, deklaracje, dokumenty statutowe organizacji międzynarodowych i sądów, orzecznictwo instytucji arbitrażowych i sądów międzynarodowych). W ramach ustawodawstwa europejskiego związanego z rozróżnieniem między sferą prywatną a sferą publiczną Autor uwzględnił akty prawne Unii Europejskiej i Rady Europy. Szeroko sięgnął też po krajowe akty prawne związane z odróżnieniem interesów prywatnych i publicznych. Zilustrował to przykładami rozróżnienia interesów prywatnych i publicznych, prawa prywatnego i prawa publicznego na płaszczyźnie praktycznej. Uwzględnił dokumenty prawne związane ze zwalczaniem pandemii koronawirusa, zarówno krajowe jak i międzynarodowe. Szeroko sięgnął też do piśmiennictwa naukowego, zarówno krajowego, jak i zagranicznego.

W rozdziale 1 Autor w sposób erudycyjny ukazał różne problemy teoretyczne, związane z aksjologią prawa prywatnego i prawa publicznego. Zwraca zwłaszcza uwagę finezyjne ukazanie religijnych podstaw podziału na sferę prywatną i sferę publiczną. Z przeprowadzonych rozważań wyłania się interesujący obraz sprawiedliwości jako normatywnej podstawy równowagi pomiędzy tym, co prywatne, a tym co publiczne. Wartościowa jest teza Autora dotycząca równowagi wartości chronionych konstytucyjnie: „Konstytucyjna ideologia równowagi wartości prawnych opiera się na przepisach doktryny prawa, normach obowiązującego prawa, które definiują człowieka, jego prawa i wolności jako najwyższą wartość i zapewniają ich realizację, z uwzględnieniem rozwiązania (wielokierunkowego i współzależnego) celów prawa prywatnego i publicznego oraz celów rozwoju społeczeństwa i państwa” (s. 73).

Przeprowadzona w rozdziale 2 analiza podmiotowych praw obywatelskich i podmiotowych praw publicznych, a także pojęcia „interes publiczny” cechuje się bardzo starannym zaprezentowaniem poglądów zaprezentowanych w piśmiennictwie na przestrzeni wieków. Autor trafnie zauważył, że „z uwagi na niedostateczne sformułowanie prawne kategorii prawnych interesów publicznego i prywatnego, dominujące znaczenie przy ustalaniu ich treści przypisuje się uznaniu sądu. Pozwala to z jednej strony na indywidualizację stosowania prawa do konkretnych okoliczności sprawy, z drugiej zaś stanowi podstawę do subiektywnej (>wąskiej<) interpretacji kategorii” (s. 133). Autor podkreślił przy tym, że „zapewnienie

równowagi nie powinno sprowadzać się do legislacyjnej >równości< podmiotów stosunków publicznych, co jest niemożliwe i niewłaściwe ze względu na różnorodność statusów prawnych i cech ich nosicieli, ale do wyraźnego uregulowania specyfiki ich realizacji” (s. 133). W konsekwencji „nierównowaga nie może być przewyższona jedynie poprzez zastąpienie interesów publicznych prywatnymi i odwrotnie. (...) Równoważenie interesów prywatnych i publicznych wymaga wyważenia skutecznych narzędzi prawnych i metodologicznych w realizacji każdego z nich” (s. 133-134). Trafna jest w związku z tym obserwacja, że „aksjologiczna wartość relacji podmiot – przedmiot jest podstawą do wyważenia interesów prywatnych i publicznych” (s. 134).

W rozdziale 3 poddana została analizie kwestia sfery prywatnej i publicznej w regulacjach prawnych i jurysdykcji. Szczególnie cenne są tu rozważania dotyczące komplementarności prywatności i publiczności (s. 140), a także ochrony interesu prywatnego w interesie publicznym (s. 165), bazujące na wieloaspektowym rozważaniu tych zagadnień w doktrynie prawnej i orzecznictwie. Szczególne znaczenie wydaje się mieć obserwacja Autora, że „Polimorfizm zasad prawnych dokonuje usytuowania dyskusji o istnieniu złożonych gałęzi prawa, przemieszczając ją na grunt poszukiwania równowagi interesów prywatnych i publicznych na podstawie wymienionych zasad równości i sprawiedliwości jako wartości konstytucyjnie znaczących. Poliformizm nie powinien jednocześnie prowadzić do chaosu społeczno-normatywnego, gdy obywatel z powodu konfliktu między powinnością publiczną a wymogami prawnymi nie rozumie zakresu swojej odpowiedzialności, a podmiot egzekwujący prawo znajduje się w stanie niepewności prawnej z powodu kwestii zgodności z konkurencyjnymi wymogami prawnymi. Aby tego uniknąć, konieczne są ścisłe regulacje i jasne procedury stosowania obowiązującego prawa” (s. 165).

W rozdziale 4 sfera prywatna i sfera publiczna poddana została analizie w kontekście pandemii koronawirusa COVID-19. Istotne znaczenie mają tu rozważania dotyczące ujęcia publicznoprawnego biopolityki pandemii (s. 184). Autor prawidłowo skoncentrował się na analizie ograniczeń pandemicznych jako zagrożenia dla interesów prywatnych (s. 201). W tym kontekście przebadał praktykę sądową, zwłaszcza związaną z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (s. 216). W wyniku przeprowadzonej analizy zauważył On, że „w zdecydowanej większości przypadków ETPC opowiada się po stronie państwa członkowskiego Rady Europy lub korzysta z możliwości przekazania skargi, co jedynie opóźnia wydanie decyzji. W sprawach ochrony praw człowieka trybunał międzynarodowy zdaje się kierować zasadami relatywizmu, traktując prawa do wolności zgromadzeń, edukacji itp. jako względne,

uznając tym samym możliwość ich derogacji w czasach zagrożenia w postaci pandemii” (s. 219-220).

W części końcowej rozprawy doktorskiej Paweł Dulski zauważył, że „odrzućenie tradycyjnych wartości norm wiąże się ze skrajnymi przejawami pozytywizmu prawnego. Wymaga to niekiedy uznania sprzeczności z masowymi społecznymi wyobrażeniami o sprawiedliwości i powinności zakorzenionymi w spontanicznych porządkach społecznych, co nieuchronnie wywołuje ostre napięcia moralne, społeczne, a nawet polityczne w społeczeństwie, sięgające aż do zerwania jednolitej tkanki społecznej i przesunięcia społecznego, w kierunku swoistych >zachowań nienormatywnych< (w rozumieniu tradycyjnych norm). (...) Niebezpieczeństwo takich skrajnie pozytywistycznych ujęć polega na groźbie relatywizacji praw człowieka” (s. 232).

Autor trafnie stwierdza, że we współczesnych czasach sfera prywatna człowieka się kurczy. W tej sytuacji interes publiczny polega na zapewnieniu bezpieczeństwa całej ludzkości, w obliczu zagrożeń, które w szybkim tempie przybierają charakter globalny (pandemie, zmiany klimatyczne, cyberataki, głód, degradacja siedliska ludzkiego w wyniku degradacji ekosystemów, agresje zbrojne z groźbą eskalacji do wojny jądrowej). To prowadzi do usprawiedliwiania łamania praw człowieka. Naruszenia te były początkowo postrzegane jako tymczasowe, ale istnieje duże prawdopodobieństwo, że mogą stać się „nową normą” (s. 233).

Przeprowadzona analiza doprowadziła Autora do konkluzji, że „interes prywatny jest z natury rzeczy wtórny wobec interesu publicznego, przy czym niedopuszczalne jest rozumienie interesu publicznego jako interesu państwa. Interes publiczny jest przede wszystkim interesem społecznym jako takim, a jednostka realizując jakikolwiek interes prywatny, musi go odnieść do zasady, że >prawa i wolności jednych kończą się tam, gdzie zaczynają się prawa i wolności innych osób<” (s. 234).

Analizując doświadczenia z okresu pandemii Autor trafnie ostrzega, że „reżimy autorytarne i totalitarne mogą wykorzystywać nowe choroby jako dodatkowy pozorny pretekst do przedłużenia stosowania środków, które są całkowicie nieuzasadnione i naruszają podstawowe prawa człowieka”, a faktycznie chodzi im o „zapobieganie skutkom niezadowolenia społecznego i ruchów opozycyjnych” (s. 235).

Podzielając główne ustalenia rozprawy doktorskiej należy podkreślić, że opierają się one na rzetelnej analizie piśmiennictwa i orzecznictwa sądowego. Autor nie ograniczył się jednak tylko do erudycyjnego przytaczania cudzych poglądów, ale w wielu kwestiach zaprezentował

swe oryginalne stanowiska. Nie ulega więc wątpliwości, że rozprawa ta wnosi istotny wkład do dialogu naukowego w kwestii rozróżnienia sfery publicznej i prywatnej. Znaczenie tej narracji naukowej byłoby większe, gdyby nie to, że Autor wydaje się nie przywiązywać wystarczającej wagi do aspektu dokumentacyjnego prowadzonych badań. W wielu miejscach Autor nie podaje stron cytowanych prac, co utrudnia weryfikację prawidłowości cytowań i osłabia ich funkcję poznawczą (np. przypisy: 5, 11, 28, 29, 42, 44, 49, 50, 51, 54 etc.). Nie wiadomo bowiem, czy przypisy te mają tylko charakter ornamentacyjny, czy też są faktycznym nawiązaniem do poglądów zawartych w tych pracach.

Autor wykorzystał szeroko piśmiennictwo naukowe, przy czym ocena ta dotyczy w szczególności rozważań ogólnych (teoretycznoprawnych, filozoficznych, religioznawczych). Skoro jednak Autor poddał analizie kwestię pandemii koronawirusa, to powinien jednak znacznie szerzej sięgnąć do dorobku nauki polskiej. Dla przykładu, w pracy *Powszechny system ochrony praw człowieka w czasie wyzwań pandemicznych*, red. Jerzy Jaskiernia, Kamil Spryszak, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2022, znajduje się szereg opracowań naukowych, które bezpośrednio dotyczą problemów analizowanych w dysertacji – por. np. opracowania Jacka Sobczaka (s. 137), Marzeny Kowalskiej Krzysiak i Agnieszki Żywickiej (s. 219), Krzysztofa Sojdy (s. 338), Władysława L. Fedorenko i Tatiany Fedorenko (s. 250), Mikoły Dymytrenko, Iryny Portolenko i Lii Sulejmanowej (s. 271), Magdaleny M. Nestmann (s. 497), Barbary Paw (s. 510) czy Artura Mudreckiego (s. 558). Warto też było sięgnąć do takich opracowań, jak: *Regulacje prawne w postępowaniu administracyjnym i sądownoadministracyjnym wprowadzone na skutek pandemii koronawirusa – zagadnienia wybrane*, red. M. Szewczyk, E. Szewczyk, L. Staniszevska, Wydawnictwo INP PAN, Warszawa 2022; *Prawo w czasie pandemii COVID-19*, red. Piotr Grzybek, Paulina Uznańska, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2022; Klaudia Baran, Wiktoria Burek, Martyna Gibek, *Wpływ Covid-19 na społeczeństwo i prawo. Wybrane aspekty polskich i europejskich regulacji prawnych*, „Rocznik Administracji Publicznej” 2020, nr 6; Jan Winczorek, *Pandemia COVID-19 a dostęp do prawa. Polska na tle wyników badania międzynarodowego*, „Państwo i Prawo” 2020, z. 12; Jakub Bandach, Marcin DREWek, *Prawo w czasie pandemii COVID-19: analiza wybranych kwestii społeczno-prawnych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2022, z. 1.

Rodzi się też pytanie, czy trafnym było skoncentrowanie się w rozdziale 4 na Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, z pominięciem dokumentów o charakterze „miękkiego prawa” (soft law), które w okresie pandemii wydawała Rada Europy (Komitet Ministrów,

Zgromadzenie Parlamentarne), a które uwidaczniały elastyczność reagowania tej organizacji międzynarodowej na konsekwencje pandemii COVID-19, zwłaszcza w obszarze zagrożeń dla praw człowieka (por. np. uchwałę Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy z 13 października 2020 r. 2338 (2020) The impact of the Covid-19 pandemic on human rights and the rule of law).

W **konkluzji** pragnę stwierdzić, że przedłożona do recenzji rozprawa doktorska Pawła Dulskiego uwidoczniała dużą wiedzę Autora w odniesieniu do problematyki sfery publicznej i sfery prywatnej. Autor z powodzeniem posłużył się metodą interdyscyplinarną, co wymagało umiejętności poruszania się w obszarach prawa cywilnego, prawa administracyjnego, prawa międzynarodowego publicznego, prawa konstytucyjnego czy prawa europejskiego. Swe rozważania usytuował w ramach szerszego kontekstu filozoficznego, co nadaje rozważaniom humanistyczny wymiar i zwiększy zainteresowanie dla nich – jeśli monografia zostanie opublikowana, a w pełni na to zasługuje – szerszych kręgów naukowych. Autor wykazał się dobrą znajomością piśmiennictwa oraz orzecznictwa sądowego (zwłaszcza Europejskiego Trybunału Praw Człowieka). Z przeprowadzonej analizy wyprowadził szereg wartościowych obserwacji i wniosków *de lege ferenda*.

Praca napisana jest jasnym, a zarazem precyzyjnym językiem. Strona formalna pracy nie wzbudza zastrzeżeń. Odnotować można jedynie pewne usterki techniczne. Nieprawidłowy wyraz („Parliamentary” zamiast „Parliament” (s. 89, przyp. 89). Zbędny myślnik (s. 90, przyp. 254). Brak właściwego połączenia wyrazów (s. 19, w. 4 od dołu; s. 57, ak. 3; s. 65, ak. 3; s. 89, ak. 2; s. 97, ak. 2; s. 232, ak. 2). Brak kropki na zakończenie przypisu (s. 39, przyp. 101). Gdy Autor pisze o raporcie Komisji Weneckiej na temat rządów prawa (s. 72, ak. 4), to należało podać w przypisie pełną nazwę i numer identyfikujący tego dokumentu.

Przypisy są sformułowane prawidłowo.

Bibliografia jest sporządzona zgodnie ze standardami. Dla większej czytelności orzeczenia sądowe powinny stanowić odrębną grupę, w rozbiu na różne sądy. Po poszczególnych pozycjach uwzględnionych w bibliografii powinny być kropki. Artykuł M. Auera (s. 241) powinien być nie w monografiach, a w artykułach.

Poglądy swoje zademonstrował Pan mgr Paweł Dulski w sposób jasny, posługując się prawidłową techniką pisania prac naukowych w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie:

nauki prawne. Udowodnił tym samym umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Przedstawiona dysertacja stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, który należy do szczególnie ważnych zagadnień współczesnej nauki prawa, o istotnych konsekwencjach dla praktyki. Autor w sposób samodzielny przeprowadził badania.

Biorąc pod uwagę powyższe stwierdzam, że rozprawa doktorska Pana mgr. Pawła Dulskiego pt. „**Rozróżnienie sfery publicznej i prywatnej**” spełnia wymogi określone w art. 187 ust. 1-2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1668). Wyrażam w związku z tym **pozytywną opinię** w kwestii dopuszczenia Pana mgr. Pawła Dulskiego do publicznej obrony pracy doktorskiej.

Prof. dr hab. Jerzy Jaskiernia

Kielce, 3 sierpnia 2024 r.